

Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice

**Poročilo o izvedbi pilotske terenske
raziskave bivalnega območja na
Cesti španskih borcev v Ljubljani**

Ljubljana, 22. 2. 2016

Poročilo sta oblikovala Bojan Dekleva in Špela Razpotnik, pri čemer sta Irena Bilčič in Rok Demšar k vsebini poročila prispevala pomembne komentarje in dopolnila.

Intervjuje so izvedli, povzeli in zapisali Irena Bilčič, Rok Demšar in Bojan Dekleva.

Poročilo je namenjeno samo interni uporabi in se ne sme reproducirati ali javno objavljati brez dovoljenja avtorjev.

Poročilo ni lektorirano.

Povzetek

JSS MOL je za potrebe prijave projekta na razpis Urban innovative actions naročil kratko in hitro pilotsko raziskavo stališč prebivalcev naselja na cesti Španskih borcev (lihe številke hiš od 31 do 75) do morebitnega bodočega projekta socialne revitalizacije v naselju.

Zbiranje podatkov naj bi potekalo z izvedbo serije individualnih intervjujev s prebivalci javnih in zasebnih stanovanjskih enot ter odgovorilo na vprašanja o:

- osnovni starostni in socialni strukturi prebivalcev;
- (nezadovoljenih) potrebah po specifičnih oblikah podpore za različne starostne skupine (starejši, predšolski otroci, šolski otroci, mladostniki, odrasli);
- njihovem odnosu do načrtovane revitalizacije soseske in pripravljenosti za morebitno sodelovanje v projektu;
- njihovih predlogih za dodatne vsebine projekta revitalizacije;
- ter po možnosti pridobilo elemente »zgodb naselja«, ključnih in čustveno živih (generativnih) temah, ki se pojavljajo v pripovedih o življenju v naselju.

Intervjuvanje je potekalo devet dni v času med 7. in 16. 2. 2016. Intervjuvarji so potrkali na vrata vseh hiš v naselju, in vzpostavili stik s prebivalci iz 68 hiš. 10 od teh je zavrnilo sodelovanje v intervjuju, 58 pa jih je sodelovalo, kar pomeni, da so bili opravljeni intervjuji s prebivalci iz 64 % hiš v naselju.

Ugotovitve pilotske raziskave so podane v naslednjih sklopih:

- (ne)zadovoljstvo z naseljem in bivanjem v njem,
- perspektive za prihodnost,
- zaznavanje pomanjkljivosti naselja,
- odnosi v naselju,
- pretekli odnosi in sodelovanje z mestom,
- seznanjenost z načrtom urbanistične prenove in pričakovanja v zvezi z njo,
- odnos do socialne prenove in ideje skupnostnega centra,
- predlogi za vsebino socialne prenove po posameznih starostnih skupinah,
- pripravljenost za prostovoljno delo ali plačano delo v skupnostnem centru.

Med ugotovitvami so:

- da so odnosi med prebivalci razmeroma dobri, ob tem pa je opazna stigmatiziranost naselja v njegovi okolici;
- da prebivalci proces prenove podpirajo, vendar imajo le malo zaupanja do tega, da se bo uresničila;
- da imajo veliko predlogov in idej o tem, kaj bi prenova lahko prinesla posameznim starostnim skupinam;
- da bi opazen del prebivalcev bil pripravljen v bodočem skupnostnem centru delati za denar ali prostovoljno.

Raziskava na osnovi intervjujev, izkušenj avtorja in avtorice ter teorije daje deset usmeritev za izvajanje socialne prenove. Med njimi so zahteve:

- po povečevanju (cenovne) dostopnosti stanovanj dovolj dobrega standarda;
- po dialoškem načrtovanju in izvajanju procesa prenove;
- po vključevanju prebivalcev naselja v proces prenove skozi oblike plačanega dela;
- po razumevanju dejstva, da mora biti ureditev osnovnih pogojev bivanja prioriteta naloga tudi v procesu socialne prenove;
- po transparentnosti, dobri informiranosti ter enakih merilih za vse v procesu prenove;
- naj program skupnostnega centra ne bo samo šopek storitev, ponujen prebivalcem ali samo delovanje podružnic že obstoječih institucij/programov;
- po vzdrževanju ravnotežja med upoštevanjem specifičnih potreb tega naselja in potreb širšega okolja;
- izoginitvi praksi, da bi socialno prenovo opredelili z vnaprej definiranimi vsebinami;
- po rehabilitaciji polja javnih skupnostnih praks skozi razvoj nove oblike skupnostnega dela;
- tem da mora biti del projekta tudi naslavljanje stališč okoliških prebivalcev (in njihovih struktur), njihovih predsodkov, stereotipnih pogledov ter odklonilnega odnosa do naselja, kar predstavlja del konteksta razvoja naselja.

Kazalo

	Stran:
Povzetek	3
Ozadje pilotske terenske raziskave	5
Namen raziskovanja	5
Postopek izvedbe, vzorec in metodološka vprašanja	5
Demografske značilnosti vzorca	8
Ugotovitve	10
1. (Ne)zadovoljstvo z naseljem in bivanjem v njem	11
2. Perspektive za prihodnost	11
3. Zaznavanje pomanjkljivosti naselja	12
4. Odnosi v naselju	13
5. Pretekli odnosi in sodelovanje z mestom	14
6. Seznanjenost z načrtom urbanistične prenove in pričakovanja v zvezi z njo	14
7. Odnos do socialne prenove in ideje skupnostnega centra	15
8. Socialna prenova – potrebe predšolskih in šolskih otrok	17
9. Socialna prenova – potrebe mladostnikov	18
10. Socialna prenova – potrebe odraslih	18
11. Socialna prenova – potrebe starostnikov	19
12. Pripravljenost za prostovoljno delo ali zaposlitev v skupnostnem centru	19
13. Izstopajoče zgodbe	19
Usmeritve za načrtovanje prenove	22

Ozadje pilotske terenske raziskave

JSS MOL se skupaj s potencialnimi projektnimi partnerji pripravlja na prijavo projekta na razpis Urban innovative actions. Projekt naj bi se osredotočal na revitalizacijo območja Ceste španskih borcev v Ljubljani (in morda še Mazovčeve ulice ter Ceste na prod). Na osnovi sestanka širše skupine potencialnih partnerjev pri pripravi in izvedbi projekta je bilo dogovorjeno, da naj se izvede krajša terenska raziskava oz. intervjuvanje prebivalcev naselja na cesti Španskih borcev (lihe številke hiš od 31 do 75).

Raziskavo je izvedlo društvo Kralji ulice s sodelovanjem Bojana Dekleve in Špele Razpotnik iz Pedagoške fakultete UL. Raziskava je bila zaradi časovnih omejitev, povezanih s pripravo projekta omejena na vsega 14 dni, v katerih naj bi se pripravila metodologija, izbrali in usposobili terenski anketarji, izvedli intervjuji, zbrani podatki obdelali in pripravilo poročilo.

Namen

Namen pilotske raziskave je oblikovati (zelo) hitro in enostavno oceno naslednjih vidikov življenja prebivalcev na Cesti španskih borcev:

- osnovna starostna in socialna struktura prebivalcev;
- (nezadovoljene) potrebe po specifičnih oblikah podpore za različne starostne skupine (starejši, predšolski otroci, šolski otroci, mladostniki, odrasli);
- odnos do načrtovane revitalizacije soseske in pripravljenost za morebitno sodelovanje v projektu;
- predlogi za dodatne vsebine projekta revitalizacije;
- po možnosti pridobiti in zapisati elemente »zgodbe naselja« ali »zgodb naselja«, torej ključne in čustveno žive (generativne) teme, ki se pojavljajo v pripovedih o življenju v naselju (npr. zgodovina naselja, pomen in prispevki prejšnjih generacij, vizija in opredelitev naselja, aktualne delitve »mi/oni«, urbane mitologije, vpetost v širša družbeno-politična dogajanja in zgodbe, itd.)

Postopek izvedbe, vzorec in metodološka vprašanja

Od JSS MOL smo pridobili seznam hišnih številk stanovanj, katerih lastnik je MOL. Iz Google maps smo pridobili seznam vseh hišnih številk v ciljnem naselju, vendar se je kasneje izkazalo, da nam noben od teh dveh seznamov ni koristil, saj je naselje majhno, pregledno in dobro razmejeno. Ciljna populacija pa so bile itak vse stanovanjske enote v naselju, ki jih je po podatkih JSS MOL 92, oz. njihovi stanovalci. Od teh naj bi jih bilo 44 v javni lasti, 48 pa v zasebni.

Pri terenskem delu so sodelovale štiri osebe, dva poklicna raziskovalca¹ ter študent in študentka magistrskega programa socialne pedagogike, oba z veliko izkušnjami pri delu z ljudmi. Pred začetkom dela smo se seznanili z vsemi razpoložljivimi informacijami o naselju ter se na dveh srečanjih pripravljali na intervjuje.

Naselje smo obiskali v devetih različnih dneh, večinoma v parih, redkeje v trojicah in tam vsakič ostali po šest ali več ur. Naš namen je bil, da poskusimo vzpostaviti stik s stanovalci vseh ali skoraj vseh hiš v naselju. V stik z njimi smo prihajali na več načinov:

- smo kar "po spisku" šli od hiše do hiše in potrkali na vrata; ali
- smo se začeli z ljudmi "mimogrede" pogovarjali na cesti ali na dvoriščih (ali v okolici naselja), pa jim potem povedali, da je naš namen opraviti z njimi pogovor o bodoči prenovi naselja; ali
- ali so ljudje samo prišli do nas in nas povabili k sebi; ali pa
- so nas stanovalci ene hiše po pogovoru pospremili ali usmerili v neko drugo hišo (k svojim znancem ali sosedom).

¹ Spolno označene besede, ki označujejo osebe, npr. raziskovalce, intervjuvarje, stanovalke, prebivalce, prebivalke, so uporabljene tako, da se vedno enakovredno nanašajo na oba spola.

Stanovalci oz. ogovorjeni ljudje so v največjem številu primerov pristali na pogovor – oz. se kar začeli pogovarjati brez kakega zelo formalnega vprašanja ali pristanka. Praviloma pa smo se seveda predstavili in povedali, zakaj smo tam. Nekatere ljudi je to zelo zanimalo, nekaterih prav nič, večina pa je bila zadovoljna z zelo kratkim pojasnilom o namenu našega pogovora. Manjšina ljudi je bila bolj zadržanih; redki so pogovor zavrnili; nekateri pa so ga sprva zavrnili, potem pa se dolgo in smiselno pogovarjali. Tisti, ki so pogovor izrecno zavrnili (N=10), so ga iz naslednjih razlogov:

- ker so bolani ali odhajajo na urgenco in podobno;
- ker se nameravajo iz naselja v kratkem odseliti (čez en teden, čez tri mesece), ali v resnici ne sodijo v naselje;
- ker jih pogovor enostavno ne zanima in v njem ne bi sodelovali;
- ker so prestari;
- ker so samo podnajemniki;
- za enega pa so sosede rekli, da je dolgotrajno (več mesecev) odsoten (v Bosni).

Analiza je pokazala, da je pogovor zavrnilo 13 % prebivalcev vseh zasebnih hiš in 9 % vseh neprofitnih.

Večinoma so bili naši sogovorniki in sogovornice posamezne osebe, redkeje pari ali po dva stanovalca hiše, še redkeje pa smo spoznali več kot dva stanovalca hiše. Pogovori so trajali od 5 minut (ko so bili stanovalci bolj zadržani) pa do ure in pol, večina pa jih je trajala med pol ure in uro. Pogovori so potekali večinoma na dvoriščih pred hišami, pod nadstreški, ob ograji, včasih pa v hišah ali (redko) na obrobju naselja.

Za beleženje pogovorov smo imeli sprva pripravljene posebne obrazce, v katere naj bi sproti vpisovali odgovore, vendar se je izkazalo, da je to v obstoječih terenskih razmerah precej nepraktično in praviloma neizvedljivo. V življenjske prostore prebivalcev smo namreč prihajali (včasih morda celo nekoliko »vdiralni«) nepovabljeni ... kar pojavili smo se na dvorišču ali na vhodnih vratih in prosili za malo časa za pogovor. Prihajali smo v najrazličnejših časih in lahko zmotili ljudi pri najrazličnejših opravilih, npr. pri pripravljanju hrane ali drugih bolj ali manj osebnih opravkih. Čeprav so nas ljudje v veliki večini sprejeli in se pozitivno odzvali na prošnjo za pogovor, nismo mogli nikoli zagotovo vedeti, koliko časa nam bodo namenili.

Pogovori so potekali tako, da smo povedali svojo uvodno predstavitev in namen obiska, nato pa je pogovor stekel. Praviloma je šlo za pogovore in ne za spraševanje. Pretežno smo sledili logiki potekajočega pogovora in ne kakim vnaprej postavljenim seznamom obveznih vprašanj. Praviloma so prebivalci sami prispevali kake teme, ki so jih vznemirjale ali zaposlovale, o katerih smo se nato pogovarjali in v njih iskali iztočnice za uvajanje dodatnih tem, ki so nas v pogovoru tudi zanimale.

Pogovori so se nato zaključili na različne načine. Včasih so se teme kar »izčrpale«, velikokrat pa se je pogovor končal, ko je to bilo potrebno zaradi različnih dogodkov ali rutinskih dejavnosti prebivalcev, npr. da je bilo kosilo kuhano, ali da so morali po otroka, ali bili kje drugje zmenjeni. Pogovori niso nikoli tekli tako, da bi se s stanovalci dogovorili za kak določen čas, ko naj bi se dobili in ko naj bi oni imeli na razpolago dovolj časa za speljati nek intervju z morebitno formalno strukturo.

Posledica vsega tega je, da so opravljeni intervjuji zelo različni, in da skorajda ni niti enega podatka (npr. spremenljivke), ki bi bil prisoten prav v vseh intervjujih – razen morda hišne številke, a tudi ta ni znana v vseh primerih, zato ker smo se z nekaterimi ljudmi pogovarjali zunaj in se nam ni zdelo primerno izrecno vprašati, iz katere hiše so.

Pogovori so bili v približno polovici primerov glasovno snemani. V vseh primerih je intervjuvar/ka po končanem pogovoru šel/šla na mirno mesto, kjer si je zapisal/a zabeležke o pogovoru. Takoj po končanih obiskih v naselju je intervjuvar/ka doma zapisal/a obširnejše povzetke pogovorov z vsebinami iz tistih področij, ki so nas najbolj zanimala.

Poleg obiskov naselja smo opravili še dva obiska naselja na Mazovčevi poti (a le na enem od teh obiskov uspeli govoriti s kakim prebivalcem naselja na Mazovčevi poti), obisk Ceste na prod (kjer

smo vzpostavili stik s prebivalci ene skupine hiš) ter tri pogovore s: Centrom za socialno delo in okoliškima osnovnima šolama.

Na skupnih sestankih na JSS MOL sta se omenjali domnevno problematični barakarski oz. romski naselji, eno povezano z Mazovčevo potjo in drugo pa s Cesto na prod. Pri terenskih obiskih smo naleteli na težavo najti in identificirati ti dve naselji, ki so bila na sestanku identificirani kot barakarski in romski. Na Mazovčevi poti smo našli manjše število (dve?) izbrano urejenih hiš, okoli njiju pa več objektov, ki so domnevno namenjeni shranjevanju, razvrščanju in urejanju materiala za recikliranje. Gre torej za skupino objektov, ki služijo nekateri nastanitvi in bivanju, drugi pa pridobitni dejavnosti – izvajanju dejavnosti odpada. Cesta na Prod je precej dolga in verjetno nismo uspeli identificirati omenjenega naselja, vendar pa tudi kar nekaj stanovalcev hiš na Cesti na Prod ter ena prebivalka Zaloga, s katerimi smo na terenskem obisku govorili o tem, še ni slišalo za kako romsko naselje in nas niso znali tja napotiti.

Glede na vse omenjeno nam terenski obiski Mazovčevi poti ter Ceste na prod in stiki z institucijami nam niso dali omembe vrednih informacij².

Terenski delavci, ki so obiskovali ČŠB, so sicer bili pripravljeni na to, da bi se priključili še kakim spontano potekajočim skupnostnim dogajanjem, vendar jih v času naših obiskov ni bilo, oz. je večina pogovorov itak potekala v nekem vmesnem prostoru med hišami oz. na cesti. Vseeno pa smo izvedli tudi štiri take pogovore/opazovanja, ki niso bili osredotočeni na situacijo posamezne hiše ampak bolj na dogajanje v naselju kot celoti. Te ne vštevamo med pogovore, ki se nanašajo na posamezne hiše in jih ne upoštevamo v spodaj navedenih podatkih, izraženih v številkah.

Na ta način smo izvedli 58 popolnih intervjujev s stanovalci naselja in s tem uresničili stike s predstavniki 58 hiš ali 64 % vseh stanovanjskih enot v naselju (pri čemer smo šteli vse lastniške hiše in vse naseljene neprofitne, skupaj 91). Od teh je bilo 25 ali 43 % s prebivalci lastniških stanovanj in 33 ali 57 % s prebivalci neprofitnih stanovanj (in bivalnih enot), kar ustreza dejanskima deležema obeh vrst enot v naselju. S tem smo zajeli 77 % vseh javnih in 52 % zasebnih enot³.

Tabela 1: Pregled zajetja stanovanjskih enot v proces intervjuvanja glede na lastništvo

Hiša:	Število enot		Pogovor odklonili		Pogovor izpeljan		Stik ni bil vzpostavljen	
	f	%	f	%	f	%	f	%
V lasti MOL	*43		4	9,3	33	76,7	6	10,0
V zasebni lasti	48		6	12,5	25	52,1	17	35,4
Skupaj	91		10	11,0	58	63,7	23	25,3

* V lasti MOL je sicer 44 enot, vendar ena po naših podatkih ni bila oddana v najem.

² V naselju na Mazovčevi poti smo bili dvakrat in le enkrat uspeli vzpostaviti stik s prebivalci. Bilo je mrzlo in deževno vreme in prebivalci, na katere smo naleteli, niso pokazali interesa za komunikacijo. Omenjanega barakarskega oz. romskega naselja na Cesti na Prod verjetno nismo našli, in pogovor s prebivalci bližnjega naselja nam k temu ni pomagal. Na osnovi informacij iz šol smo zvedeli, da v naselju na Mazovčevi ulici več ni šoloobveznih otrok. Informacije iz OŠ Kašelj ter CSD Lj-Moste Polje niso govorile o kaki posebni problematičnosti otrok oz. ljudi iz omenjenih treh naselij.

³ Raziskovalci nismo neodvisno preverjali informacije iz JSS MOL o številu zasebnih in javnih enot. Intervjuvarja pa sta poročala, da je bilo zadnja dva dneva intervjuvanja že zelo težko najti kako še nekontakrirano enoto oz. dobiti ljudi, ki bi se želeli pogovarjati. V nasprotju s tem je bilo v prvih dneh terenskega dela to precej enostavno. Potrkala sta – enkrat ali večkrat – na vrata prav vseh hiš v naselju. Njun občutek je zato bil, da je bilo ob koncu terenskega dela naselje “že pokrito” oz. proces zbiranja podatka že do konca izpolnjen (pri čemer pa seveda obstaja določeno število hiš, s katere prebivalci v devetih dneh terenske prisotnosti ni bilo mogoče vzpostaviti stika).

Naše osnovno gradivo za analizo je bilo tako 58 zapisov izvedenih pogovorov (poleg tega pa smo imeli še 10 zapisov o zavrnjenih pogovorih, ki pa so bili vsebinsko praktično prazni), ki so se nanašali na posamezne hiše. Ti so obsegali običajno med 2.000 in 3.500 znakov, v nekaj primerih pa nad 6.000 znakov.

Izjemno kratek čas terenskega raziskovanja in zelo kratko obdobje priprave nanj pomeni, da smo morali v neki meri poglobljenost in zanesljivost podatkov žrtvovati za njihovo obsežnost oz. širino pokritja naselja. Podatkov večinoma nismo kvantificirali ali navzkrižno primerjali, niti nismo intervjuvancev obiskovali več kot enkrat. V precejšnji meri smo pri pripravi tega poročila uporabljali "impresionistični pristop", zaradi česar ima lahko raziskava samo pilotsko naravo.

Demografske značilnosti vzorca

V pogovorih s stanovalci smo bili – kar se tiče demografskih podatkov - najbolj pozorni na omenjanje števila stanovalcev stanovanjske enote ter njihovo starost. Te podatke smo zbrali praktično za vse stanovanjske enote in jih jemljemo kot razmeroma zanesljive. Tabela 2 kaže naše podatke, ki se nanašajo na 64 % vseh hiš.

Tabela 2: Ocena starostne porazdelitve prebivalcev glede na vrsto lastništva stanovanjskih enot

Lastništvo hiš: Starost prebivalcev v letih:	Javno f	Zasebno f	Skupaj f	Skupaj %
0-6	6	6	12	6,1
7-15	13	12	25	12,7
16-19	8	5	13	6,6
20-25	20	10	30	15,2
26-30	5	1	6	3,0
31-50	23	33	56	28,4
50-65	25	11	36	18,3
65-75	5	7	12	6,1
75+	3	4	7	3,6
Skupaj	108	89	197	100,0
Stanovanj	32	25	58	
Povprečno število prebivalcev na stanovanjsko enoto	3,3	3,6	3,4	

Pred vstopom na teren smo imeli neformalno informacijo, da je tam razmeroma malo otrok in veliko starejših, verjetno na osnovi domneve, da so se mnogi sedanji stanovalci v začetku 90. let vseljevali, in so zdaj že starejši, medtem ko so njihovi otroci odrasli in se odselili. Dejansko so to prebivalci tudi zares omenjali. Nekateri pa so omenili, da je otrok v naselju le malo, pač pa da je več vnukov, ki prihajajo na obisk k starim staršem. In zares smo med intervjuji dobili vtis, da je starostnikov razmeroma malo. Lahko pa je tak vtis nastal tudi zato, ker so v pogovorih sodelovali predvsem ljudje srednjih let, pač v vlogi »glav družine«.

Če pa primerjamo dobljeno starostno porazdelitev s starostno piramido prebivalcev Slovenije, ugotovimo, da je v naselju otrok relativno celo več, kot jih je celi Sloveniji, medtem ko je starejših zares manj. Podatki NIJZ (http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/publikacije/letopisi/2013/1_demografski_podatki_1_2.pdf) kažejo, da je bilo v Sloveniji leta 2010 14,1 % otrok v starosti 0-14 let, medtem ko smo ji mi našli 18,8 % v starosti 0-15. Po drugi strani je ljudi nad 65 let v Sloveniji 16,6 %, mi pa smo jih našli 14,1 %. Ker so te razlike le majhne, zaključujemo, da nismo našli znakov, da bi se starostna struktura na CŠB očitno razlikovala od starostne strukture v Sloveniji.

V pogovorih nismo izrecno in izčrpno spraševali po zaposlitvenem statusu prebivalcev, pač pa so to pogosto omenjali naši sogovorniki sami. Pogosto so potožili, da kak član gospodinjstva išče delo. Po drugi strani pa so tudi pogosto rekli, da nekdo, npr. mož, trenutno nekje dela, vendar niso zraven opredelili, v kake vrste delovnem odnosu je, oziroma ali dela prekerno, na črno, občasno, ali pa redno, polno in varno. Vseeno smo take omembe šteli, kot da ima oseba status zaposlene osebe. Tabela 3 kaže, da za skoraj eno tretjino oseb nismo slišali omembe njihovega zaposlitvenega statusa, in to velja še v večji meri za prebivalce neprofitnih kot pa zasebnih stanovanj. Domnevamo, da je to tudi zato, ker je opazen del prebivalcev neprofitnih stanovanj omenjal, da prejemajo denarno socialno pomoč (nekateri tudi že leta in morda desetletja dolgo), in možna je domneva, da se v tej kategoriji »neznano« nahaja tudi dober del takih statusov, ki jih niso želeli jasno opredeliti. Sicer pa je iz tabele tudi vidno, da je brezposelnih med prebivalci neprofitnih stanovanj več kot dvakrat več kot med prebivalci zasebnih stanovanj. Ti podatki so - bolj kot ne - pričakovani.

Tabela 3: Ocena števila prebivalcev glede na lastništvo stanovanjskih enot in zaposlitveni status

Zaposlitveni status: Lastništvo enot:	Zaposleni	Upokoje ni	Všolani in predšolski	Brezposelni	Neznano	Skupaj
Javno	15	15	27	15	36	108
Zasebno	19	14	26	6	24	89
Skupaj	34	29	53	21	60	197
Skupaj v %	17,3	14,7	26,9	10,7	30,5	100,0

Različne stopnje zaposlitvene aktivnosti se morda odražajo tudi v tabeli 5, ki kaže, ali so bili intervjuji opravljeni z moškim, žensko ali morda z moškim in žensko skupaj. To so bile namreč tipične situacije, ki smo jih srečali. Le v malo primerih so bili pri pogovorih prisotni še drugi družinski člani (otroci, stari starši), a vedno je bil glavni sogovornik le eden, ali največ dva, in to sta bila vedno partnerja oz. zakonca. Tabela pokaže, da smo v javnih stanovanjskih enotah največkrat opravili pogovor z moškim, v zasebnih pa največkrat z žensko, vedno zato, ker je bil moški odsoten, zaposlen, »na delu«.

Tabela 4: Število stanovanjskih enot glede na to, s kom je bil opravljen intervju in lastništvo stanovanjskih enot.

Glavni sogovornik v intervjuju je/sta bil/a:	Moški	Ženska in moški	Ženska
Lastništvo enot:			
Javno	17	5	11
Zasebno	6	6	13
Skupaj	23	11	24

Naselje na CŠB velja za naselje, ki je socialno ekonomsko podstandarno, segregirano in neurejeno. Prvi stanovalci hiš v tem naselju so bili v skladu z družbenim položajem, ki je ekonomskim priseljencem znotraj gostujočih držav najpogosteje dodeljen, domnevno ekonomski migranti iz drugih republik Jugoslavije. Slika naselja kot priseljskega se je ohranila vse do danes. Tudi vtisi iz naših

pogovorov to v veliki meri potrjujejo, saj so se stanovalci v veliki meri **referirali** na države⁴, ki so nastale iz nekdanje Jugoslavije, predvsem Srbijo in Bosno. Omenjali so, kam hodijo (se vračajo) na počitnice ali obiske, kje imajo sorodnike, ali celo kam se bodo vrnili po upokojitvi. Npr. ko so (že bolj dolgoletni) najemniki pripovedovali, kako so se vselili v hiše, je to bilo velikokrat povezano s pripovedjo o tem, da so prejšnji najemniki v začetku 90. let odhajali nazaj v svoje matične republike, in stanovanja (na različne načine) »prepuščali« svojim sonarodnjakom. V dveh hišah pa smo doživeli, da so stanovalci jasno in poudarjeno povedali, da so oni Slovenci, kar naj bi bila velika izjema in posebnost v naselju. Enkrat ali dvakrat smo tudi slišali, da sta v naselju le dve slovenski družini.

Tabela 5 kaže, da v malo manj kot polovici primerov nismo zasledili specifičnega narodnostnega referiranja, iz ostalih primerov pa lahko sklepamo, da so družine, ki so se referirale na slovenstvo, med prebivalci izjema, ter da smo v naselju najpogostejše srečali bosansko ali srbsko referiranje⁵.

Tabela 5: Število stanovanjskih enot glede na narodnostno referiranje prebivalcev in lastništvo stanovanjskih enot.

Lastništvo stanovanjskih enot:	Javno	Zasebno
Narodnostno referiranje:		
Bosansko	8	3
Srbsko	3	5
Romsko	3	0
Slovensko	1	1
Hrvaško	1	1
Drugo, druge republike bivše Jugoslavije	2	2
Neznano	15	13
Skupaj	33	25

Ugotovitve

V pogovorih s prebivalci naselja so se mnoge teme pojavljale relativno zelo pogosto, deloma spontano zaradi konteksta pogovora, deloma pa zato, ker so jih odpirali praviloma intervjuvarji. Izjave v zvezi s temi pogostejšimi temami smo zbrali skupaj in v zvezi z njimi oblikovali nekakšne povzemale ocene, ki jih podajamo v naslednjih poglavjih:

1. (Ne)zadovoljstvo z naseljem in bivanjem v njem
2. Perspektive za prihodnost
3. Zaznavanje pomanjkljivosti naselja
4. Odnosi v naselju
5. Pretekli odnosi in sodelovanje z mestom
6. Seznanjenost z načrtom urbanistične preнове in pričakovanja v zvezi z njo
7. Odnos do socialne preнове in ideje skupnostnega centra
8. Socialna prenova – potrebe predšolskih in šolskih otrok
9. Socialna prenova – potrebe mladostnikov
10. Socialna prenova – potrebe odraslih
11. Socialna prenova – potrebe starostnikov
12. Pripravljenost za prostovoljno delo ali zaposlitev v skupnostnem centru

⁴ Z izrazom referiranje na državo ali narodnost mislimo na to, da so se osebe sklicevale ali omenjale države ali narodnosti, na način, ki je kazal na relevantno povezanost z njimi. Ker ljudi po njihovi narodnostni opredelitvi nismo neposredno spraševali, smo tovrstno referiranje vzeli kot vir informacij.

⁵ Pri tem zanemarjamo bolj kompleksne situacije, kot so narodnostno mešani zakoni in izvori (na katere smo nekajkrat naleteli). Družine oz. skupine prebivalcev smo tudi jemali kot celoto, kar bi se sicer – pri podrobnejši analizi – izkazalo za neustrezno, ker nismo govorili z vsemi prebivalci hiš in nismo upoštevali njihovih narodnostnih samoopredelitev. To naše narodnostno razvrščanje je torej zelo površno in nepoglabljeno.

13. Izstopajoče zgodbe.

V prilogah so navedeni deli terenskih zapisov, razvrščeni po zgornjih 13 točkah, s tem, da smo v prilogi uvrstili predvsem bolj zgovorne ali pomensko polne zapise.

1. Zadovoljstvo s hišami, naseljem in bivanjem v njem

Prebivalci po trajanju bivanja v naselju predstavljajo heterogeno skupino. Nekateri tam bivajo že skoraj 30 let (ali več?), drugi so se priselili pred kratkim, v eno hišo celo pred dvema tednoma. Eni že od rojstva naprej živijo v naselju in drugega stalnega bivališča ne poznajo, mnogi pa so pred tem doživeli selitev iz neke druge republike (zdaj države), bolj ali manj dolgotrajno bivanje v različnih podnajemih po Ljubljani, razpad države, stiske v zvezi z urejanjem državljanstva in nato vselitev na CŠB. In omeniti je treba še nekatere, ki že dolgo časa (morda desetletja?) prejemajo denarno socialno pomoč, kar seveda zelo omejuje njihove materialne perspektive. Zaradi teh in še drugih različnosti v njihovih biografijah so tudi njihovi pogledi na naselje in zadovoljstvo z njim – zelo različni.

Prebivalce se razvrščajo na kontinuumu, na katerega enem koncu so tisti, ki izražajo popolno zadovoljstvo z bivanjem v hiši na CŠB. In znotraj teh so povedni tisti, ki izražajo svoje zadovoljstvo tudi po desetletjih bivanja na CŠB, pa nekaj tistih, ki so rekli, da bi radi v tem naselju tudi dočakali svojo smrt. Na drugi strani pa so tisti, ki so le pogojno zadovoljni ali »ne najbolj zadovoljni«, pri čemer pa moramo upoštevati tudi obstoj tistih, ki so rekli, da se ne bi pogovarjali, ker nameravajo itak v kratkem oditi.

Razlogi za (ne)zadovoljstvo so različni, a pogosto je lahko ista okoliščina tista, zaradi katere je nekdo zadovoljen, drugi pa ne. Ena od takih okoliščin je npr. dejstvo, da je naselje daleč od mesta, blizu narave ter da so zveze s centrom slabe. Za mnoge pa je – svojevrstna - pomembna okoliščina ocenjevanja zadovoljstva to, da si česa drugega ne morejo privoščiti, npr.:

Družina živi v hiši že cca. 20 let. Nimajo vizije, da bi se kam drugam selili, pravi da si kaj drugega ne more privoščiti. Gospa je stara 45 let, otroci so stari 21, 18 in 9 let.

Trenutno tukaj živi pri puncu. Pravi da tukaj živijo predvsem zato, ker je stanovanje veliko cenejše kot kjerkoli drugje.

Od prebivalcev, ki v naselju nameravajo ostati, nismo slišali kakih izrazito ali ekstremno negativnih ocen bivanja na CŠB. Med 23 izseki pogovorov (glej prilogo 1) pa smo našli 5 precej negativnih, 11 pogojno pozitivnih in sedem povsem pozitivnih.

Upoštevajoč dejstvo te heterogenosti zaključujemo, da so mnogi intervjuvani prebivalci v naselju in s svojimi hišami razmeroma zadovoljni, vendar pogosto z nekimi pridržki in upoštevajoč dejstvo, da si kaj boljšega težko privoščijo.

2. Perspektive za prihodnost

Del odgovorov, ki se nanašajo na bivalno perspektivo, smo razvrstili pod to točko.

Od 12 odgovorov, ki so se nanašali na to temo, jih je bilo osem izrazito negativnih, namreč v smislu odločitve prebivalcev, da ne želijo več živeti v tem naselju, ali pa so mnenja, da naselje ni primerno ali sprejemljivo za njihove otroke (glej prilogo 2).

Najbolj skrajni sta bili trditvi, da je naselje najbolj ogrožen predel v Ljubljani ali da je geto. Perspektiva odhajanja je pogosta v povezavi z odraščajočimi (in šolajočimi se) otroci, torej značilnost družin, pri katerih prihaja do socialne mobilnosti navzgor. Pri nekaj družinah smo opazili, da imajo otroke, ki so študentje visokošolskih ustanov. In verjetno je bila pri njih pogostejša ocena, da mladi iz naselja odhajajo. Negativne ocene bodočnosti v naselju so bile precej povezane tudi z vprašanjem dela

in brezposelnosti, nad katero so v več pogovorih intervjuvanci precej izrazito tožili. Značilen izsek iz pogovora je tale:

Za mlade v naselju ne vidi prihodnosti. Ena hčerka se je že odselila, ko se bo lahko, se bo odselila tudi druga hčerka. Zanj pravi, da ni taka kot so bili oni, pripravljena je oditi v tujino in zapustiti družino, čeprav jo k temu ni spodbujala. Pravi, da so najbolj ogroženi predel v Ljubljani, ker nimajo trgovine, avtobusa, asfalta (makadam in prah). Ob vprašanju, kaj je v naselju dobrega, je rekla, da nič.

Zaključek iz prvih dveh kategorij vsebin bi lahko bil, da je situacija družin v naselju različna, in da naselje slabše ocenjujejo tisti, katerih socialni položaj, aspiracije in možnosti so boljše/višje.

3. Zaznavanje pomanjkljivosti naselja

O tej temi nismo posebej spraševali, vendar je nekaj ljudi vseeno začelo govoriti o tem. V tem poglavju omenjamo predvsem konkretne materialne težave v naselju, tistim, ki se nanašajo na odnose z mestom in oblastmi, pa je namenjeno v nadaljevanju posebno poglavje. Posebno poglavje spodaj prikazuje tudi mnenja intervjuvanih o odnosih v naselju. Vsebine iz 12 pogovorov povzema spodnja tabela 6.

Tabela 6: Pogostost omenjanja pomanjkljivosti naselja na CŠB

Pomanjkljivost:	f
Ceste niso asfaltirane, poleti ogromno prahu	5
Zbiranje in odlaganje kovin, starih avtov, smeti, plastike, drv	3
Neurejene zelenice, ni reda, ni urejenosti okolja	3
MOL nič ne ukrepa v zvezi z odlaganjem	2
Podgane	1
Otroci kričijo in vandalizirajo	1
Ni infrastrukture in dejavnosti za otroke	1
Oddaljenost od mesta	1

Med pritožbami izstopata tiste o neasfaltiranih cestah, neurejenem okolju ter zbiranju in odlaganju predmetov, v zvezi s čimer naj bi MOL nič ne ukrepal.

Posebno zanimiv je bil pogovor s stanovalcem, ki se ni prav nič pritoževal nad neurejenostjo naselja, bil pa je eden od tistih, nad katerim so se pritoževali drugi. Intervjuvar ga je doživel kot izjemno pridnega in delovnega, že kar »po slovensko pridnega«. Gospod (s 40 let delovne dobe v Ljubljanski Snagi) je med drugim samoiniciativno prevzel skrb za čistočo enega dela krožne ceste okrog naselja (morda za kako desetino ali osmino kroga), ki jo je redno pometal, urejal in čistil, kr je bilo pomembno predvsem poleti, ko se dviga veliko prahu. V ta namen je imel pripravljenih več orodij (metel ipd.), ki jih ne tudi pokazal. Načrtoval je, da bo za cesto skrbel tudi po prenovi, ko bo asfaltirana. Poleg tega se intenzivno ukvarja z vrtičkarstvom, pa tudi s popraviljanjem avtov, zaradi česar je imel na zelenici parkiranih več starih avtomobilov (morda za rezervne dele?). Skrbel je tudi za zelenico, saj je tam nasadil več dreves in grmovnic, ki jih je tudi pokazal. Gospod ni izražal odpora do sledov podobnih dejavnosti koga drugega v bližini. Do njegove podjetnosti pri čiščenju ceste ali skrbi za drevesa na zelenici sosedje niso izražali nestrpnosti, so pa kritizirali njegovo zbiranje starih avtomobilov.

4. Odnosi v naselju

O odnosih v naselju je spontano govorila večina intervjuvanih, in v prilogi 4 so zbrani izseki iz kar 37 pogovorov. Po valenci odgovorov smo jih v tabeli 7 razdelili v štiri skupine.

Tabela 7: Ocena odnosov med stanovalci v naselju

Narava odnosov	f
Slabi odnosi, prepiri, prisvajanje zemljišča, konflikti, nepovezanost	6
Pretežno dobri odnosi, s posamično »lokalno« težavo ali konfliktom	8
Dobri odnosi, vendar brez prakse ali želje po druženju, »vsak zase«	13
Zelo dobri odnosi in/ali veliko zadovoljujočega druženja	10

Poglejmo po en tipičen odgovor iz vsake od zgoraj omenjenih štirih skupin odgovorov:

Pravi, da v naselju niso čutili težav, dokler niso oni prišli in začeli s podiranjem utic, ograj (sedaj jim živali skačejo čez vrtove in jim sosedi kradejo). Nekateri sosedi, predvsem malo starejša ženska, ki izvaja "vaški google" (zbira informacije in jih nese na drugo stran), naj bi jim kradli pridelke z vrta. Od mladih njene generacije naj bi večina šla iz naselja. Mladi so odhajali predvsem ob porokah. Pove tudi, da se sosed krega z vsemi v naselju, predvsem z albansko govorečo družino, ki se je sem preselila pred kratkim.

S sosedi se v glavnem razumejo dobro. Gospa je žalostna, ker sta se pred kratkim skregali z do takrat najboljšo sosedo. Skregale so se zaradi prikolice, ki jo je njen mož pustil pred hišo sosedo. Sosedo je bila do nje izredno nesramna in groba. Do danes se ji ni opravičila. Gospa govori, da je zaradi tega tudi zbolela in hodila k doktorju. Je bilo zelo hudo.

V naselju se počuti dobro, s sosedi se dobro razume. Ne poroča o konfliktih. Ni razvil globokih prijateljstev z sosedi, se ne obiskujejo na domu ipd. V krajevni skupnosti se ne udeležuje kakršnihkoli aktivnosti, to ga ne interesira.

Vsi v družini izpostavijo, da se v soseski dobro počutijo. Najbolj se družijo z bližnjimi sosedi, babica pa definitivno pozna največ ljudi in z njimi redno kofetka.

Z ozirom na prevladujoče odgovore iz zgornje 3. in 4. skupine odgovorov ter na osnovi naših vtisov ob intervjujih sklepamo, da so sosedski odnosi v naselju prevladujoče dobri in nekonfliktni, pri čemer obstajajo pri posameznikih tudi kake izjeme. Tako je več intervjuvancev omenjalo enega prav določenega prebivalca, ki naj bi bil sprt z mnogimi, še posebej s svojim prvim sosedom, isto pa je omenjal tudi ta določeni prebivalec.

Večkrat smo opazili, da so o dobrih odnosih poročali ljudje, ki so bili sicer z bivanjem v naselju zadovoljni, in obratno. Dobri sosedski odnosi torej morda ni samo neodvisna značilnost, temveč tudi del vsesplošne klime in odnosa prebivalcev do naselja.

Posebej naj opozorimo, da smo – spričo informacije o zelo narodnostno heterogeni strukturi prebivalstva – pričakovali oz. dopuščali, da bomo v naselju našli kake sistematične narodnostne polarizacije ali konflikte z narodnostno vsebino oz. nestrpnosti, vendar tega nismo zasledili. Slišali smo sicer dvakrat eksplicitno omenjanje lastnega slovenskega porekla, in nekajkrat poimenovanje nekega sosedo z narodnostno oznako, vendar brez jasnih slabšalnih konotacij, in brez kakih narodnostnih posplošitev. V terenskem delu nismo opazili znakov kakih pomembnih narodnostnih konfliktov (čeprav se zavedamo nevarnosti, da bi se zaradi zunaj naselja izvirajočih pritiskov in hujskanj lahko tudi tu pojavili tovrstni konflikti).

Na koncu pa še komentar, da smo intervjuvarji na terenu, predvsem ko je bilo lepo vreme in sonce, bili priča intenzivnemu sosedskemu ali skupnostnemu srečevanju na poteh in zelenicah naselja. Ljudi je bilo veliko zunaj, in tam so kaj delali, se srečevali in pogovarjali. V nedeljo je bilo prisotnih tudi veliko obiskov, domnevno družin otrok, ki so se že odselili, kar je naredilo vtis družabnega vrvenja. Kot stanovalec starejšega bloka v Ljubljani naj dodam, da sem v par urah v naselju CŠB videl več sosedskih stikov in interakcij, kot jih jaz doživim v svojem bloku v več mesecih. Zdi se, da taka vrsta naselja, kot je CŠB ne dopušča povsem individualiziranega načina življenja, kot ga poznamo v prevladujočih urbanih soseskah našega mesta.

Posplošeno mnenje, ki smo ga slišali pred odhodom na teren, da se na CŠB držijo ljudje bolj vsak zase, je torej treba vzeti z rezervo oz. relativno glede na nek »idealni standard«, ki očitno ni standard urbanega življenja v Ljubljani.

5. Pretekli odnosi in sodelovanje z mestom

26 citatov oz. izsekov iz intervjujev, ki smo jih uvrstili v to skupino, je pretežno negativnih. Poenostavljeno rečeno se nanašajo v glavnem na vlaganje in skrb za hiše v lasti MOL ter na ureditev ceste. V intervjujih omenjeni subjekti pa so bili: občina, krajevna skupnost Kašelj, župan Jankovič, MOL ali JSS.

Močno prevladujoče med tovrstnimi intervjuji oz. izjavami je izražanje nejevere in nezaupanja, da se bo prenova sploh začela ali dokončala. Taka misel je bila prisotna v 15 od 26 izjav (glej tudi prilogo 5), npr:

V prenovi zase ne vidi smisla, in ne verjame, da se bo sploh kaj naredilo, saj so v preteklosti prejemale le obljube. ... Čudno se mu zdi, da se 40 let nihče ni zanimal zanje, sedaj pa bodo kar naenkrat tukaj toliko delali.

Dodati pa je treba, da ta nejevera in pogosto prepričanje o praznih obljubah v preteklosti ne pomeni, da bi se prebivalci ne strinjali in ne podpirali vsebine in ciljev prenove. Pomeni le, da so bile v preteklosti njihova pričakovanja pogosto izneverjena, in to predvsem, kar se tiče cilja asfaltiranja ceste.

Druga najpogosteje izražena tema se je nanašala na – po mnenju prebivalcev – preslabo vlaganje JSS MOL v neprofitna stanovanja, preslabo skrb za obstoječo infrastrukturo in nekvalitetno prenavljanje/popravljanje hiš. Takih mnenj smo našli 7, npr.:

Sami so že veliko denarja vložili v hišo: prenovili so stene, okna, vrata, kopalnico. Pritožujejo se nad streho in ventilacijo v kopalnici. Denarja za prenovitev strehe nimajo. Povračila denarja verjetno ne bodo dobili oz. gospod Jankovič na obisku o tem ni nič povedal. Sedaj čakajo na obljubljeni prenovi hiše in okolice. Če bi lahko, bi gospod raje sam vodil dela na hiši, saj pravi, da stanovanja, ki so bila prenovljena, niso prenovljena kakovostno.

S stanovanjem niso najbolj zadovoljni, zato ker imajo veliko vlage, ki je uničila parket. Čeprav je gospod že večkrat klical na upravo in prosil, da se to uredi, se že nekaj časa nič ne premakne. Gospod je bolan in zato sam ne more urediti stanovanja. Je sam gradbenik in ve, da je hišica bila prenovljena na hitro, samo tako da je, zato ni v tako dobrem stanju.

Ob tem pa je treba dodati, da so bile že mnoge neprofitne hiše v naselju pred kratkim prenovljene, kopalnice obnovljene, zamenjana okna in vrata ter namontirane naprave za centralno ogrevanje, ter da so najemniki izražali zadovoljstvo s temi posegi. Vendar pa smo morda pozitivnih izjav o tem slišali manj, ker imajo pač ljudje več potrebe govoriti o neurejenih in bolečih vidikih, kot pa o tem, kar je urejeno in dobro funkcionira.

Še ena opazna skupina treh izjav pa je govorila o nepodpori in neposluhu s strani »krajevne skupnosti Kašelj« ter o tem, da jih tam menda imenujejo »cigansko naselje«.

6. Seznanjenost z načrtom urbanistične preнове in pričakovanja v zvezi z njo

Načrtovana (gradbena, urbanistična) prenova je bila tema, ki je intervjuvance najbolj zaposlovala in o kateri so največ govorili. V prilogi 6 je 38 citatov/zapisov na temo preнове . Razdelimo jih lahko na naslednje podskupine:

- Šest je pretežno negativnih komentarjev, večinoma s strani lastnikov hiš, ki izražajo skepsa, skrb in strah.
- Štiri izjave govorijo predvsem o nekakšnem pomanjkanju odnosa ali opredeljenosti, in te so precej prazne.
- Devet izjav je konotativno nevtralnih, vsebinsko pa polnih, saj izražajo želje po tem, kaj naj bi prenova prinesla. V implicitnem smislu te izjave izražajo pozitiven in pričakujoč odnos do preнове.
- 19 izjav pa izraža veselje in odkrito podporo prenovi, ob tem, da vsebujejo tudi konkretna pričakovanja do preнове.

Te konkretne želje in pričakovanja do preнове iz zadnjih dveh skupin odgovorov razvršča tabela 7.

Tabela 7: Pogostost (pozitivnega) omenjanja posameznih elementov preнове

Predlagani elementi preнове	f
Asfaltiranje ceste	8
Ureditev parkirišč	6
Bližja avtobusna postaja	6
Prenova kopalnic	4
Trgovina v naselju	4
Igrišče za otroke	3
Lope pri parkiriščih	3
Prenova kanalizacije	3
Prepoved vožnje avtov in motorjev v naselju	2
Vizuelno poenotenje naselja	2
Več vrta, prepoved iztrebljanja psov na zelenicah, veliko zelenic, pošta v naselju, bife v naselju, klopce na zelenici na sredini naselja (po en krat)	1

Analiza odgovorov kaže, da je velika večina prebivalcev zelo pozitivno naravnana do preнове (čeprav obenem mnogi na osnovi prejšnjih izkušenj nimajo zaupanja, da se bo res zgodila), komaj opazno manjšino pa skrbi, da bodo morali kaj porušiti oz. se čemu odreči.

V to poglavje razvrščene izjave se nanašajo predvsem na vsebine preнове naselja v celoti, medtem ko so v druga poglavja razvrščene izjave o potrebah, ki se tičejo posameznih starostnih skupin. Med temi pomembno mesto zasedajo zelo pogosti predlogi za ureditev otroških igrišč ter parkov z igrali (glej točko 7 v nadaljevanju).

Bolj v smislu humornega dodatka naj zapišemo, da se je opaznemu številu prebivalcev (nad 5) zdelo potrebno izpostaviti (domnevno) županovo izjavo, da bodo naredili balinišče (kot smešno ali bizarno izjavo), s komentarjem, da v naselju pač nihče ne balina.

7. Odnos do socialne preнове in ideje skupnostnega centra

Še ena zelo pogosta tema pogovorov je bila ideja socialne preнове, oživitve in aktivacije naselja. Izkazalo se je, da je marsikomu ta ideja težko razumljiva oz. preveč oddaljena. Praviloma smo

sogovornikom povedali, da obstaja zamisel, da bi se na robu naselja zgradil nek skupnostni center, kjer bi bili prostori, namenjeni vsem v naselju, oz. kjer naj bi se začele dejavnosti, ki bi odgovarjale na različne potrebe stanovalcev.

Na naše presenečenje se je izkazalo, da je bila ta ideja nekaterim (seveda pa ne vsem) tako tuja, da je niso mogli posvojiti, tudi po večkratnem razlaganju ne. Z nekaj ljudmi se nam je zgodilo, da smo jim večkrat zapored razlagali idejo prostorov, ki bi bili namenjeni vsem, oni pa so se vztrajno odzivali, kot da govorimo o lopah, ali garažah, ali drugih zasebnih prostorih, ki bi pripadali posamezni hiši. Zdelo se nam je, da ta ideja močno presega krog izkušenj nekaterih ljudi v naselju, oz. da je v močnem kontrastu z dožemanjem, ki so ga nekateri izražali, češ da

se mu zdi čudno, da se 40 let nihče ni zanimal zanje sedaj pa bodo kar naenkrat tukaj toliko delali.

Pri tistih, ki so razumeli idejo skupnostnega centra, pa nas je presenetil razmeroma velik del tistih, ki so izjavili, da jih bodisi skupnostni center sploh ne zanima, bodisi se ne bi tam ničesar udeleževali, bodisi so bili mnenja, da se nihče drug ne bi ničesar udeleževal. Nekaj tipičnih izjav (glej prilogo 7) je bilo:

A o skupnostnem centru ni nič vedel in ga tudi ni zanimal. A morda ni imel dobre predstave, kaj naj bi to sploh bilo.

Za skupnostni center noče niti slišati, to je po njegovem mnenju brezveze. Razume, da jaz moram nabrati podatke, ampak mi pravi, da sem jaz samo marioneta, ter da na koncu ne bo nič iz tega. Kako lahko razmišlja o velikem skupnostnem centru, če nima urejenih osnovnih pogojev za bivanje. Poleg tega, ne verjame, da bi skupnostni center bil brezplačen za člane naselja. Pravi, da na koncu za vse dobiš položnico. („To je sve na papiru brezplačno, a na koncu su položnice“)

Pred hišo sem se trudila spodbuditi fantazijsko razmišljanje o bodočem skupnostnem centru in aktivnostih. Bili so zelo prijazni in želeli so mi dati odgovore, ampak so se v to fantazijo težko vživeli. Nimajo ideje, kako bi to lahko zgledalo in kake koristi bi oni imeli od tega. Odzivajo se na predloge, da bi imeli vrt, kjer bi lahko nekaj več zase pridelali, in skupen prostor, kjer bi lahko bile zabave. Želijo si garažo za avto.

Za skupnostni center ne pokaže veliko interesa. Sama gre naokrog in se druží s prijateljicami, ima svoj vrtiček in si tam pridelala malo zelenjave.

Skupnostni center vidi kot nesmislen, saj v naselju ni veliko otrok (včasih naj bi jih bilo več, vendar mladi z družinami niso ostajali tu).

Tako se je sprva odzvalo več kot polovica intervjuvanih. Po prvih izkušnjah s takimi intervjuji smo se naučili, da je treba tej ideji posvetiti več časa in temo malo »ogrevati«, torej skupaj na glas razmišljati, kaj bi bilo v takem centru vse mogoče. Nato so nekateri intervjuvanci začeli razmišljati malo širše, kot npr. »če to ne bi bilo zdajle potrebno za mene, bi bilo pa morda za koga drugega«, skratka razmišljati o skupnosti in njenih različnih delih. Seveda pa so še tretji bili za idejo skupnostnega centra in skupnostnih dejavnosti takoj zagreti in tudi takoj rekli, da bi ga oni z veseljem uporabljali. Nekaj takih zapisov je:

Za skupnostni center nimajo posebne ideje, z veseljem bi se dogodkov udeleževali. Idejo skupnostnega centra z veseljem sprejmejo. Upajo, da skupnostni center bo, v njem vidijo mnoge priložnosti.

Gospa se po eni strani brani druženja z sosedi in skupnostnega življenja, po drugi strani se razživi, ko govori o skupnostnih akcijah.

Otroci v otroštvu niso imeli nič v naselju. Bilo je veliko prahu, ni bilo parkov ipd. Zato glede socialne prenove izpostavijo predvsem ustvarjanje varnega prostora za igranje. Podprejo idejo skupnostnih prostorov, udeleževali bi se aktivnosti v njem. Zelo hitro se sami vrnejo na prenovo stanovanja, asvalta, trgovine... Glede na to, koliko časa že čakajo na prenovo, ne verjamejo, da bodo dobili skupnostni prostor.

Ob takem razmišljanju so se nekateri spomnili kakih zabavnih in (neformalnih) skupnostnih dogodkov iz svoje mladosti, ali tega, kako sami kot otroci ali njihovi otroci v naselju niso imeli ničesar organiziranega in nobenih namenskih prostorov za druženje, ali pa svojih izkušenj s skupnostnimi centri ali prostovoljstvom kje drugje.

V tem poglavju smo pregledali le splošne odzive na idejo skupnostnega centra. V naslednja poglavja pa smo razvrstili konkretnije predloge intervjuvancev za dejavnosti, namenjene posameznim starostnim skupinam.

Zaključek na podlagi sem uvrščenih in tu prikazanih izjav je, da je ideja skupnostnega centa in dejavnosti za mnoge v tolikšnem kontrastu z njihovimi dosedanjimi izkušnjami življenja v skupnosti, da si ga težko predstavljajo oz. v njega ne verjamejo, vendar da vseeno obstaja pomemben del ljudi, ki jim je ideja blizu in so se je takoj razveselili.

8. Socialna prenova – potrebe predšolskih in šolskih otrok

V tem in naslednjih treh poglavjih pregledujemo specifične predloge intervjuvancev za posamezne starostne skupine. Pri tem je treba opozoriti, da so stanovalci le redko svoje predloge povezovali z zelo natančno starostno opredeljenimi skupinami, in da smo zato njihove izjave razvrščali glede na starostno ciljno skupino precej arbitrarno. Dve od izjav sta bili (ostale pa so navedene v prilogi 8):

Z veseljem bi se v centru aktivno angažiral in za njega skrbel. S pomočjo prostora bi živel bolj svobodno, namreč ima 4 otroke, ki so zelo glasni in zaveda se, da sosede motijo. Zato bi ta prostor lahko izkoristili zato, da se otroci „razdvijajo“, svobodno praznujejo rojstne dneve in druge praznike, ter na njih povabijo malo več gostov. Stanovanja so premajhna za večje veselice.

Kot otrok je pogrešala igrišče. Večino časa so se otroci igrali na travniku, ki je v centru soseske ali pred lastno hišo. Ne strinja se z idejo, da bi v centru bilo igrišče ali skupnostni center. Za ta prostor je po njenem mnenju najbolj primerna zelenica. Otroke bi umaknila drugje, saj zaradi nedolžne igre nemalokrat pride do poškodb lastnine. Na primer, pred kratkim so otroci razbili okno njihove hiše, ki so ga morali sami nadomestiti, čeprav sami niso povzročili škode.

Tabela 8 razvršča predloge stanovalcev glede prostorov in dejavnosti za otroke.

Tabela 8: Predlogi stanovalcev glede prostorov in dejavnosti za otroke.

Predlagani elementi dejavnosti za otroke	f
Park z igrali za otroke, zunanje igrišče	15
Igralnica, notranji prostor za druženje otrok, program aktivnosti za otroke	10
Organizirano varstvo otrok, predvsem v času šolskih počitnic	2
Učna pomoč	2
Nogometno igrišče in športne dejavnosti	2
Cirkuška dejavnost, računalniki, zunanji fitnes, umetniške delavnice, ročni nogomet, biljard (po 1 krat)	1

V tabeli 7 vidimo, da so najbolj izražene potrebe po zunanjem igrišču in notranji igralnici, saj je to pogošalo že več generacij naselja.

Pomanjkanje urejenih prostorov za igro otrok se je sicer odražalo v več komentarjih in opažanjih prebivalcev. Ljudje, ki živijo v centru naselja so omenjali, da jima ni všeč, da se otroci z žogami igrajo na zelenici v centru naselja, saj žoge pogosto priletijo in zadenejo njihov avto, ograjo, okno. Zaradi tega nastajajo škode. Sogovorniki so pri tem imeli veliko razumevanja za otroke, saj so se zavedali, da se otroci nimajo kje drugje igrati. Dva sogovornika, ki sta tudi sama tu odraščala sta se spominjala, kako je biti v koži otroka, in sta pozivala k zaščiti otrok in imetja prebivalcev centra naselja.

9. Socialna prenova – potrebe mladostnikov

V skupino dejavnosti za mlade smo uvrstili le malo predlogov, a jih je veliko prikazanih tudi v skupini predlogov za (mlajše) odrasle. Ko so namreč o teh predlogih ljudje govorili, ni bilo povsem jasno, točno na katero starostno skupino ciljajo.

Med predlogi za mlade precej očitno prednjačijo predlogi za športne dejavnosti, najbolj nogomet, pa tudi košarko, rokomet in atletske stezo (7 glasov). Ti predlogi se seveda nanašajo na ustrezna zunanja igrišča. Naslednji po pogostosti so predlogi za fitnes in namestitev droga (štange) za dvigovanje.

Sledijo posamični predlogi za: gledanje filmov, skupni prostor (kot mladinski center), cirkuške delavnice, kreativne dejavnosti, biljard, namizni nogomet.

Dva od zapisov sta bila:

Ideja skupnostnega centra jim je všeč, pri aktivnostih bi se največ udeleževali fantje. Sami predlagajo fitnes, drugim aktivnostim bi se tudi pridružili, pozitivno se odzovejo na idejo cirkusa, kreativnih delavnic ipd.

V naselju vidi potrebo pa delavnicah, namizni nogomet, biljard za otroke (da niso po lokalih) in delavnice za starejše. Mladi po njegovem mnenju potrebujejo predvsem prostor, kjer bi se lahko srečevali (razmišljali so že, da bi si malo izven naselja postavili kakšen drog, in zunanji fitnes, kamor bi se lahko umaknili). Pravi, da je neprijetno, ker imajo v bližini le eno igrišče, kamor hodijo tako oni kot otroci in so jim oni slab zgled, če prižgejo cigaret ali s seboj prinesejo pivo.

10. Socialna prenova – potrebe odraslih

Našli smo kar 23 predlogov za dejavnosti za odrasle, kar je največ od vseh starostnih skupin. Podatki v tabeli 9 pokažejo, da predlogi pravzaprav sodijo v dve skupini. Eno so predlogi za športne dejavnosti, ki so najpogostejši in ki bi verjetno zahtevali namenske prostore za športno dejavnost (telovadnico). Drugi predlogi se nanašajo na bolj umirjene notranje dejavnosti, za katere bi morda lahko bil primeren isti prostor, ali različni večnamenski diferencirani ali fleksibilni prostori. Skupna točka vseh teh mnogih predlogov je enostavno – prostor za druženje.

Med bolj specifičnimi predlogi naj posebej omenimo še predlog dnevnega centra ter skupnostne info točke. Dve od izjav sta bili:

Sama bi se udeležila poučnih predavanj in zabav. Pravi, da bi z lahkoto tudi pomagala v centru, ona se dela ne brani „Jaz sem zmeraj za akcijo!“, prilagodljiva je in rada ima veselje in družbo.

Predlaga, da bi v centru lahko gledali športne dogodke, filme, se izobraževali, pogovarjali itn. Korist prostora vidi tudi v tem, da bi to bila informacijska točka za nove člane naselja, ki ne vedo, kdo je za kaj odgovoren in na koga se lahko obrnejo. Na začetku je sam s tem imel

veliko težav. Enkrat mu je počila cev od vode in nihče ni vedel, kje je glavni ventil za vodo. Ni vedel, kje si lahko uredi vrt ipd. Prostor bi lahko uporabljali za sestanke in organizacijo skupnostnih akcij.

Tabela 9: Predlogi stanovalcev glede prostorov in dejavnosti za odrasle

Predlagani elementi dejavnosti za odrasle	f
Fitnes (tudi zunanji), šport, aerobika, ping pong	13
Prostor za praznovanja, proslave, rojstne dneve, zabave	6
Izobraževanje, tuji jeziki, poučna predavanja	6
Nekomercialna kavarna, bife	5
Čitalnica, prostor za sestanke za organizacijo skupnostnih dogodkov	4
Dnevni center, prostor s kavči, čajno kuhinjo in televizijo, gledanje športa in filmov	4
Prostor za šah in karte	3
Namestitev drogov za dvigovanje, steza za trim, namestitev zunanjih klopi, po 1 krat	1
Skupnostna info točka	1
Prostor za kuhanje z žarom	1

11. Socialna prenova – potrebe starostnikov

Še najmanj predlogov in tudi najmanj specifičnih smo dobili v zvezi s potrebami starostnikov. Morda je to zato, ker nismo intervjuvali veliko pripadnikov te starostne skupine. V primerih, ko so se med intervjujem v stanovanjih nahajali hkrati odrasli srednjih let in starejši, so se namreč starejši sami umaknili drugam ali pa prepustili besedo mlajšim od sebe. Morda tudi zato njihove potrebe v pogovorih niso bile zelo izražene.

Priloga 11 kaže, da se predlogi nekajkrat nanašajo na prostore za druženje za starejše, le po enkrat pa specifično na vrtnarjenje ali ročna dela. Enkrat je omenjeno, da so starejši manj mobilni in bi jim zato bolj bližnja avtobusna postaja še več pomenila.

Kar v treh od osmih zapisov je omenjeno (samo)pričakovanje, da bodo osebe kmalu umrle, kar morda kaže na (pre)majhen občutek upravičenosti do specifičnih dejavnosti za njih.

Podobno tudi nismo zasledili nobenih predlogov v zvezi s potrebami po negi, družabništvu in drugi podpori za samostojno življenje starejših. Verjetno so te teme takšne, da jih je bilo težje odpirati v intervjuju, ki se je posvečal hkrati zelo različnim temam prenove naselja.

12. Pripravljenost za prostovoljno delo ali plačano delo v skupnostnem centru

Na vprašanje, ali bi bili pripravljeni sodelovati ali se angažirati pri delovanju skupnostnega centra bodisi prostovoljno, bodisi v okviru kake oblike plačanega dela, se je odzvalo 19 oseb (glej prilogo 12). Tri od njih so zavrnilo to možnost, ostalih 16 pa je potrdilo, da bi bili na to pripravljeni oz. bi jih to veselilo. 13 od teh bi bili pripravljeni delati kot prostovoljci, biti aktiven, skrbeti za ustvarjanje in vzdrževanje prostora, devet od njih pa bi zanimalo tudi delo za denar oz. možnost zaposlitve, med njimi tudi ena upokojenko.

13. Izstopajoče zgodbe

V postopku intervjuvanja so želeli pridobiti tudi kake »velike zgodbe naselja« (ali vsaj njihove elemente), torej ključne in čustveno žive (generativne) teme, ki bi se lahko pojavljale v pripovedih o življenju v naselju (npr. na temo zgodovine naselja, pomena in prispevkov prejšnjih generacij, vizije in

opredelitev naselja, ločitev »mi in oni«, urbanih mitologij, vpetost v širša družbeno-politična dogajanja, itd.). Ali pa drugače rečeno - pomembne zgodbe o zgodovini naselja.

Po končanem terenskem delu bi težko trdili, da smo naleteli na kake pomembne zgodbe o naselju, ki bi živele v spominu in zavesti večjega dela prebivalcev (ali pa vsaj v kaki opazne manjšine prebivalcev). Dejansko so nam zgodbe, ki jih spodaj povzemamo, opisali le posamezniki ali pa smo jih slišali v največ dveh ali treh intervjujih.

Najbolj izvorna je zgodba o »velikem požaru barakarskega naselja« in nastanku tega naselja:

Gospa živi sama v hiši, je njena lastnica ter je tukaj od samega začetka naselja (konec 70ih). Pove mi zgodbo o nastanku naselja: prvo je živela v barakarskem naselju v Mostah. Ko je to naselje zgorelo, jim je mesto zagotovilo bivalne enote na Cesti Španskih borcev. V času ko se je naselje gradilo, so oni živeli v kamp hišici zraven gradbišča. Po dveh letih so se v hiško vselili in jo kmalu odkupili.

Drug intervjuvanec pa je k tej zgodbi dodal še to, da so menda h gradnji naselja finančno prispevale še druge okoliške občine in ne le Ljubljana.

Drug sklop zgodb (ali Velika zgodba) se nanaša na razpad Jugoslavije, odhajanje dela prebivalstva (domnevno predvsem srbske narodnosti) nazaj v Srbijo, dilem okrog vlaganja vlog za pridobitev državljanstva ter negotovih strategij, legalnih in ilegalnih, za zasedbo javnih stanovanjskih enot in pridobitev odločbe za bivanje v njih. O tej – boleči - temi govorijo naslednji trije zapisi:

Tu živijo menda od 1987, vmes pa so nelegalno odkupili najemno pravico od tistih, ki so tam živeli pred njimi in odšli nazaj v Jugo, ker so se odločili, da ne bodo zaprosili za državljanstvo. Govorila je kar malo zaničevalno o tistih, ki niso zaprosili ali niso vedeli, da morajo zaprositi, kasneje pa se je izkazalo, da so oni zaprosili na zadnji dan, ko je bilo še možno, ker so za to možnost pozno izvedeli in imeli potem še neke tehnične (?) težave pri oddaji vloge.

Tri mesece pred osamosvojitveno vojno Slovenije marca 1991 je postal podnajemnik v neprofitnem stanovanju pri nekem najemniku v CŠB, čeprav tam kot najemniki neprofitnih stanovanj sploh ne bi smeli imeti podnajemnikov. Tik pred vojno se je ta najemnik odločil, da gre nazaj v Srbijo, in »zapustil« svoje stanovanje mojemu sogovorniku. Ta je kasneje prijavil svoje (nelegalno) bivanje tam in dosegel, da je dobil odločbo za to hišo. Vprašan, zakaj je ni odkupil, je rekel, da sploh ni vedel, da bi jo lahko, in da mnogi so jih, mnogi pa tudi ne, ker si moral imeti pravočasne in dobre informacije, ki jih on ni imel, in nekaj sreče. In da bi moral od prejšnjega najemnika s pogodbo odkupiti pravico do najema. Se je pa on odločil, da zaprosi za državljanstvo in je tudi pravočasno tako storil.

Tudi onadva (oz. žena) sta dobila stanovanje v času, ko so mnogi prejšnji stanovalci, ki niso hoteli ostati v Sloveniji (pred 25 leti), odhajali nazaj v Jugoslavijo. A žena je rekla, da sta ona dva za razliko od vseh ostalih, edina dobila hiško tako, da sta bila dejansko prijavljena na razpis, ona je imela neko bolezen (za 60 točk), samohranilka in še z otrokom, in dobila hiško »po točkah«. Menda pa so se vsi ostali zaskvotirali, ko so prejšnji stanovalci odšli, ali pa (nelegalno) "odkupili najemno pravico" za 2.000 DEM, potem pa jim je MOL čez nekaj časa dal odločbo.

Z zgodbo migracij sta povezala ljubezen vsaj dva intervjuvanca:

Iz Bosne je prišel po kolo in se nato želel vrniti, vendar se je zaljubil in ostal. Pogreša Bosno, umirjeno življenje na kmetiji in svež zrak.

Prišel sem iz Bosne, ona pa iz Črne gore, v Ljubljani sva se srečala in pristala na CŠB.

Zanimiva migracijska zgodba govori tudi o obsežni kolektivni preselitvi 10 družin na CŠB:

Njena družina v lastniškem stanovanju živi od začetka, njen oče ga je odkupil po nizki ceni ob Jazbinškovem zakonu. Trenutno v stanovanju živi ona in njeni starši (oče 52 in mati 50). Njena družina je prišla iz Srbije (blizu meje z Romunijo) in iz tega kraja naj bi tukaj bilo vsaj 10 družin, pove tudi, da naj bi živel v celem naselju le dve slovenski družini.

Nekaj intervjuvancev je omenjalo požar v naselju pred nekaj leti, ki je bil menda povezan z družinskim konfliktom:

Gospa poroča o požaru, ki je bil nekaj let nazaj, blizu njihove hiše. Namreč par, ki je živel v hiši se je ločil, sodnica je določila, da del hiše gre njemu, del bivši ženi. Zaradi jeze je gospod isti dan zažgal stanovanje. Ta požar je poškodoval še 6 bližnjih hiš. Še zdaj se naježi, ko se spomni te noči.

Kot slabo izkušnjo je navedla edino požar, ki je bil dve hiše stran on njene hiše. Nerada se spomni tega dogodka in je malček jezna, zato ker hiša še zdaj ni urejena.

Za to, da gre za »cigansko naselje«, menda govori zgodba, da sta tu nekoč prva živela dva brata Roma, ki pa je nismo slišali od prebivalcev tega naselja. Od enega od prebivalcev, ki se je opredelil za Roma, pa smo slišali zgodbo o preselitvi njegove družine iz barakarskega naselja pri Žalah na CBS:

V naselju na CBS s svojo 6 člansko družino živi že 5 let, hiša ima 75m², pravi, da jim pripada 85 m². Najmlajša hčerka ima 2 leti, najstarejši sin pa 12 let. Na samem začetku mu je bilo težko, saj je moral veliko vlagati v hišo in okolico. Zase pravi, da je romske nacionalnosti, v to naselje ga je namestila občina Ljubljana, pred tem so živeli v barakarskem naselju pri Žalah. Skupnost so razselili po različnih krajih Ljubljane in okolice zaradi dograjevanja pokopališča. Selitve si ni želel in s sedanjo namestitvijo ni zadovoljen, predvsem zato, ker ne more opravljati svojega dela, preprodaje železa. Jezen je bil tudi zato, ker se je skupnost naenkrat razselila. Za svoje delo potrebuje večjo površino, kje bi lahko odlagal in razvrščal material, ki ga potem vozi v Dinos na reciklažo. Spomin na selitev ima še danes grenek priokus. Osebe iz občine jim do zadnjega trenutka niso želele povedati, kam jih selijo. Po njih je prišel selitveni kamion, naložil njihove stvari in jih pripeljal v to hiško. Občina je to izvedla na ta način, ker so vedel, da sicer ne bi mirno odšli. Sedaj so oddaljeni od svoje skupnosti, težko opravlja svoje delo.

Naselje je sedaj menda v očeh okolice označeno kot "cigansko naselje" (z impliciranim pripisovanjem neurejenosti, zbiranja odpadkov in nelegalnih poslov). Uporaba te oznake pomeni močno stigmatizacijo in za koga oviro, da se ne vključuje v delovanje širše (stigmatizirajoče) okolice:

Poleg tega je še slišala, da jim pravijo, da so cigansko naselje. Zato se gospa ne udeležuje nobenih aktivnosti v organizaciji krajevne skupnosti.

Pomembna tema je še obdobje, ko so v naselju gojili živali in čas, ko so morali lope in druge pomožne improvizirane objekte podreti. Živali so marsikomu veliko pomenile in so predstavljale tudi obliko samooskrbe, ki pa ni bila po meri mestnega življenja:

Govorila mi je o živalih, ki so jih imeli na robu naselja. Naštela je veliko živali: kokoši, gosake, fazane, pave, ovce, koze in krave. Pojasnila mi je, kako so jim uredili barake, kje so se pasle, kaj so jedle ipd. Pravi, da se finančno niti ni tako splačalo, saj so morali veliko hrane kupovati, ampak dobro je bilo to, da je vedela, kaj je ta žival jedla, hrana je bila sveža itn. Z veseljem se spominja tega obdobja. Pred nekaj leti je prišla „odločitev“ (od kod, gospa ne ve), da morajo živali in barake odstraniti. Živali so prodali naprej nekemu kmetu v Grosuplju. Gospa pol leta po tem ni zahajala na to območje, ker ji je bilo hudo brez živali. Z veseljem je govorila o pavih in njihovih peresih, goskah, ki so se kopale v Ljubljani... Na to „odločitev“ se vseeno ne jezi.

Pravi, da je za to že prestara in da bo živela le še par let in potem bo šla. Umrla bo v istih letih, kot njen mož.

Zgodba CBS je tako zgodba o ekonomskih migracijah, o propadu Jugoslavije, o podstandardnem življenju v barakarskih, getom podobnih naseljih, vendar tudi o socialni mobilnosti navzgor (otroci študirajo in odhajajo iz naselja), o življenju na robu mesta, kjer so stari načini ruralne samooskrbe trčili v nove koncepte urbane vrtičkarske (simbolne) samooskrbe.

Izstopajoča in zgovorna je zgodba prebivalca domnevno srbske narodnosti, ki je kot mladostnik prišel v Ljubljano in se zaposlil v podjetju za predelavo odpadkov. Vmes se je zgodil razpad Jugoslavije, v času katerega se je (skupaj z ženo in otrokom) znašel kot podnajemnik sonarodnjaka v eni od neprofitnih hiš v javni lasti. Njegov »stanodajalec« se je vrnil v matično republiko, on pa je nelegalno ostal v hiši, ki mu jo je prejšnji najemnik domnevno »prodal«. Kasneje je dobil odločbo, živel tu z družino in po 40 letih dela v podjetju za predelavo odpadkov tudi dočakal pokojnino. Kot delavec na področju skrbi za čistočo želi še naprej skrbeti za čistočo, zato zdaj pometa in čisti dobršen del ceste, ki jo mesto Ljubljana ni asfaltirala (pač pa so jo delno iz lastnih sredstev sami prebivalci naselja). Postal je »po slovensko priden«, imel živali, ima več vrtičkov, popravlja avtomobile. Ker pa vse te dejavnosti opravlja na tuji zemlji (ker pač v 40 letih smetarskega dela ni akumuliral dovolj kapitala, da bi kupil lastno zemljo, je moral živali odstraniti, s popraviljanjem avtomobilov na zelenicah pa jezi druge, bolj urbane prebivalce naselja in bo verjetno kmalu moral prenehati tudi s tem.

Usmeritve za načrtovanje prenove (rehabilitacija javnega)

Spodaj nakazane teze za usmeritve/vodila procesa (socialne) prenove so oblikovane na osnovi ugotovitev terenskega dela v CŠB, naših dosedanjih izkušenj pri razvijanju življenjskih skupnosti ter teorije socialne pedagogike in socialnega dela.

1. Socialna problematika depriviranih sosesk, kot je ta na CŠB, je v veliki meri posledica ekonomske segmentacije, ki pogojuje, da se deprivirani sloji prebivalstva znajdejo pred zelo omejenimi možnostmi stanovanjskih izbir, kar se skozi generacije pogosto ohranja ali celo stopnjuje. Zato je pomembno širše strateško razmišljati o povečevanju cenovne dostopnosti stanovanj dovolj dobrega standarda. Živeti v »južnjaškem getu« (kot je nekdo v intervjuju poimenoval svoj bivalni položaj) je za ljudi prej nujno zlo kot pozitivna izbira.
2. Intervjuji so pokazali, da si ljudje želijo izboljšav ter soudeležbe pri načrtovanju in izvajanju prenove (ne glede na njihovo nizko zaupanje v možnosti vlaganja MOL-a v njihovo sosesko). Vse dejavnosti prenove je treba zato načrtovati in izvajati v največji možni meri v dialogu s stanovalci.
3. Pri razvoju morebitnih novih programov skupnostnega dela je treba v čim večji meri načrtovati možnost za vključevanje prebivalcev skozi plačano delo, ker je stopnja brezposelnosti v naselju velika.
4. Gre za sosesko, kjer so infrastrukturni pogoji življenja podstandardni in stanovalcem niso v ponos, zato je treba razumeti in upoštevati, da mora biti ureditev osnovnih pogojev bivanja prioriteta naloga. Osnovni namen skupnostnega centra bi moral vključevati skrb za ureditev temeljnih pogojev življenja.
5. Prebivalci izražajo potrebo po redu in urejenosti, po jasni strukturi, pretoku informacij in odgovornosti. Glede na preteklost naselja (s polno neurejenosti in pol-legalnih rešitev) si prebivalstvo želi predvidljivosti in razvidnosti sprememb. Zato je pri prenovi pomembno slediti načelom transparentnosti in dobre informiranosti ter biti pozoren na enaka merila za vse. V stikih s

prebivalstvom bi morali vnaprej razjasniti načrt in domet prenove ter razmejiti, kaj mesto lahko in česa ne more.

6.

Skupnostni center in z njim povezan program dejavnosti naj ne bo samo šopek storitev, ponujen prebivalcem, ali samo delovanje podružnic že obstoječih institucij/programov, ampak odprt laboratorij za raziskovanje in razvijanje pomembnih vidikov bivanja v CŠB ter življenjskih tem tamkajšnjega prebivalstva.

7.

Morali bi biti pozorni na iskanje ravnotežja med upoštevanjem specifičnih potreb tega naselja in potreb širšega okolja.

8.

Izoginiti se je treba strokovni pasti, da bi v skupnost prišli z vnaprej dodelanimi predlogi dejavnosti, pri tem pa spregledali resnične potrebe skupnosti in potencial skupnosti za razvoj.

9.

Z razvojem programov bi se lahko odzvali na manko javnih skupnostnih praks v tem delu Ljubljane. V tem smislu bi lahko ta program pomenil razvoj nove oblike skupnostnega dela, ki bi jo bilo možno prenesti v druga okolja.

10.

Ker je del problema tudi v odnosih med CŠB in okolico, mora biti del projekta tudi naslavljanje stališč okoliških prebivalcev (in njihovih struktur), njihovih predsodkov, stereotipnih pogledov ter odklonilnega odnosa do naselja.